

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Parlementariërs en de rechter

Voermans, W.J.M.; Bootsma, P.; Braak, B. van den; Verhey, L.

Citation

Voermans, W. J. M. (2012). Parlementariërs en de rechter. In P. Bootsma, B. van den Braak, & L. Verhey (Eds.), *Kringen in de hofvijver: liber amicorum Joop van den Berg* (pp. 240-249). Maastricht: Interfax - Maastricht University. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/19961>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/19961>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Parlementariërs en de rechter

Wim Voermans

A successful lawsuit is the one worn by a policeman – Robert L. Frost (1874-1963)

Politieke cultuur van parlementariërs en de rechter

Toch iets waarbij je eerder moet denken aan Zuid-Europese landen, of ongemakkelijke democratieën: parlementariërs en de rechter. Niet echt een Nederlands thema. Waar in andere landen de rechter er wel eens aan te pas komen om parlementariërs tot de orde te roepen, of om uitspraken te doen in zaken waarbij volksvertegenwoordigers zijn betrokken,¹ is daarover in de Nederlandse parlementaire geschiedenis niet zo heel veel over te vinden. We hebben, zo lijkt het, een soort cultuur waarin het parlement bij het verrichten van zijn werk tot op grote hoogte zelfredzaam is. Ook is het zelfreinigend vermogen betrekkelijk groot. De rechter hoeft er eigenlijk nauwelijks aan te pas te komen. Sterker nog, de sferen van rechter en parlement lijken wel geheel gescheiden. Dat is niet zozeer op last van het (constitutionele)recht, maar eerder – daar lijkt het althans op – een kwestie van een langjarige cultuur. Een parlementaire consensuscultuur die geen prijs stelt op het op scherp zetten van discussies, die hecht aan het debat in het Huis. En, voor wie daarover doordenkt: ook een cultuur waarbij het – zeker door buitenstaanders met onbegrip gadeslagen – toetsingsverbod van artikel 120 van de Grondwet weer wonderwel past. Tegen de achtergrond van die cultuur is het ook te begrijpen waarom het proces *tegen* Kamerlid Wilders in 2010 en *door* datzelfde Kamerlid in 2012 zoveel beroering gaf.

In deze bijdrage ga ik op verkenning naar de relatie tussen parlementariërs en de rechter. Wat is het beeld dat daaruit naar voren komt als we de parlementaire geschiedenis doorlopen? Geeft dat inderdaad indicaties voor de parlementaire cultuur die ik vermoed?

Deze verkenning kent belangrijke beperkingen. Wie werkelijk iets wil zeggen over het al dan niet bestaan van de zelfredzame cultuur van ons parlement (zoals die zou kunnen blijken uit een breed gedeelde tegenzin bij parlementariërs om de rechter in te schakelen), dan zouden er tenminste interviews moeten worden gehouden, en ook vergelijkingen moeten worden gemaakt met andere stelsels. Dat laatste zou dan weer lastig worden want in andere landen kent de rechter vaak een andere plaats in het constitutionele systeem, en kent men soms constitutionele hoven of een andere rechtsgang, waarmee het een

vergelijken van appels en peren wordt. De verkenning kan dus nooit met iets anders eindigen, dan waarmee ze begint: een indruk. Maar ook enigszins onderbouwde indrukken kunnen waarde hebben, zeker in werk waarin parlementaire geschiedenis wordt bestudeerd. De stroom van biografieën die de afgelopen jaren over staatslieden en politici is losgekomen vormen daarvan een levend bewijs.

Nog een verdere beperking: in dit bestek wordt de blik beperkt tot de positie van volksvertegenwoordigers die zitting hebben of hadden in de *Tweede Kamer*. Andere volksvertegenwoordigers zullen moeten wachten tot een nadere studie, en ook de houding van de rechter (met name interessant waar het betreft de relatie tot de wetgever) kan maar marginaal aan de orde komen.² Ook kan ik niet zeggen dat ik al het mogelijke materiaal heb kunnen bestuderen. Het doorexerceren van de parlementaire stukken alleen is niet voldoende, omdat de gang naar de rechter daar niet altijd sporen nalaat. Ik heb wel geprobeerd zo zorgvuldig mogelijk te werken, lees: ik heb navraag gedaan bij Bert van den Braak van het Parlementair Documentatiecentrum. Ik dank hem voor de hulp bij het maken van dit stuk.

• Zonder de rechter: parlementaire immuniteit³

Over de relatie van Nederlandse Tweede Kamerleden (verder: parlementariërs) tot de rechter bestaan, zoals ik al zei, weinig regels. Er zijn eigenlijk maar drie groepen:

- a. de *uitsluitingen* (artikel 54 van de Grondwet) – vanwege een veroordeling tot een vrijheidsstraf van meer dan een jaar met daarbij ontzetting uit het kiesrecht, of de rechterlijke onbekwaamheidsvaststelling,
- b. de *incompatibiliteiten* (artikel 57 van de Grondwet) – een Kamerlid kan niet tevens lid van de Hoge Raad zijn bijvoorbeeld (rechters kunnen overigens wel gewoon lid van de Staten-Generaal zijn, al komt dan om kennelijke redenen nauwelijks voor), en
- c. de *parlementaire immuniteit* (artikel 71 van de Grondwet) – leden kunnen niet in rechte worden vervolgd of aangesproken voor hetgeen ze in de vergadering hebben gezegd of schriftelijk hebben overlegd.

Nu zou betoogd kunnen worden dat artikel 120 uit de Grondwet (het toetsingsverbod) ook in dit rijtje thuis hoort, echter dit artikel heeft parlementariërs als subject en richt zich slechts tot de rechter met een gebod om een beslissing waaraan parlementariërs hebben meegewerkt niet te toetsen. Dat is een werkelijk andere norm. Ik ga niet verder in op uitsluitingen en incompatibiliteiten, omdat er nauwelijks gevallen zijn waarin dit tot geschillen of zaken aanleiding heeft gegeven.⁴ Al is het verleidelijk om anekdotes over 'jokkende' aanstaande parlementariërs of bewindslieden te bespreken, die bij het onderzoek naar de antecedenten net voor hun benoeming door de mand vallen, ik ga dat niet doen, omdat de relatie met de rechter daar eigenlijk geen rol speelt, of zijdelings. De thematiek van parlementariërs met een veroordeling komt hierna nog separaat aan de orde. De regels over parlementaire immuniteit zijn wel interessant.

Parlementaire immuniteit en onschendbaarheid

Ongeveer alle landen die zijn aangesloten bij de Raad van Europa kennen wel enige vorm van privilege voor volksvertegenwoordigers.⁵ Die privileges – als onderdeel van de machtscheiding bedoeld om volksvertegenwoordigers te beschermen tegen (oneigenlijke) vervolging – vallen uiteen in twee categorieën:

- a. parlementaire immuniteit in strikte zin;
- b. parlementaire onschendbaarheid.

Parlementaire immuniteit vrijwaart volksvertegenwoordigers van juridische (strafrechtelijke of civielrechtelijke) aansprakelijkheid en berechting voor *uitingen* (meningen, stemgedrag etc.) *gedaan tijdens vergaderingen* van het parlement. Parlementaire onschendbaarheid betreft de – in de meeste landen – strafrechtelijke of civielrechtelijke vrijwaring van de *persoon* van een volksvertegenwoordiger. Parlementariërs kunnen in een aantal landen voor vermeende strafrechtelijke vergrijpen niet worden gearresteerd of kunnen als parlementariër juist niet worden betrokken in een civielrechtelijk geding.⁶ In een aantal landen strekt de onschendbaarheid zich ook uit tot bestuursrechtelijke zaken.⁷

Parlementaire immuniteit in Nederland

In Nederland kennen we, sinds de grondwetswijziging van 1887, alleen maar parlementaire *immuniteit*, neergelegd in artikel 71 van de Grondwet. Dat artikel bepaalt dat leden van de Staten-Generaal, de ministers, de staatssecretarissen en andere personen die deelnemen aan de beraadslagingen, niet in rechte kunnen worden vervolgd of aangesproken voor hetgeen zij in de vergadering van de Staten-Generaal of van een commissie daaruit hebben gezegd, of schriftelijk overgelegd.⁸ Parlementaire immuniteit in Nederland heeft zich in Nederland sinds 1997 ontwikkeld van een persoonlijk voorrecht van de Kamerleden tot een 'plaatselijk' voorrecht, dat aan eenieder toekomt die aan de beraadslagingen in het parlement deelneemt; het heeft geen personele strekking meer, er is immuniteit voor het gezegde en geschrevene binnen het 'forum privilegiatum'.⁹ In lijn daarmee kent Nederland de parlementaire onschendbaarheid ook niet: volksvertegenwoordigers en bewindslieden kunnen, buiten de vrijdom die artikel 71 markeert, civielrechtelijk, bestuursrechtelijk (voor zover mogelijk) en strafrechtelijk worden aangesproken.

Parlementaire immuniteit komt in soorten en maten voor. In sommige landen is de parlementaire immuniteit absoluut, in andere landen beperkt. Bij absolute immuniteit is iedere denkbare uiting gevrijwaard, bij beperkte immuniteit geldt de vrijwaring slechts voor bepaalde uitingen. In veel landen zijn belediging, smaad en laster uitgesloten van de bescherming die immuniteit biedt, echter wel op verschillende voet. In veel landen kan slechts het parlement optreden tegen ontoelaatbare uitingen, via het ontnemen van het woord, schorsen, of royeren van een parlementslid, in enkele landen is een parlementslid ook voor lasterlijke, smadelijke of beledigende uitspraken voor de gewone rechter aansprakelijk.¹⁰

Voor de rechter

Nederlandse parlementariërs blijken in het algemeen 'nette' mensen. Ze hebben meestal geen strafblad en overigens ook betrekkelijk weinig op de kerfstok. *RTL Nieuws* pluisde het in november 2010 eens na, en kwam tot de uitkomst dat zeven leden van de in juni 2010 gekozen Tweede Kamer ooit waren veroordeeld.¹¹ Het gaat daarbij meestal niet om werkelijke *heinous crimes*. De meeste Kamerleden met een veroordeling hadden die voor rijden onder invloed (veroordelingen uit de jaren zeventig en tachtig)¹² of veel te hard rijden. Er is niet veel reden om aan te nemen dat dat percentage veroordeelde Kamerleden in het verleden veel hoger of veel lager lag.

Wat ook heel weinig voorkomt, is dat Kamerleden gedurende hun Kamerlidmaatschap worden veroordeeld. Toch gebeurt dat wel eens. Een klein overzicht:

- In 1899 wordt Troelstra (SDAP) veroordeeld vanwege belediging van een officier van justitie;
- In 1903 wordt Hugenholtz (van diezelfde SDAP) veroordeeld vanwege zijn aandeel in de spoorwegstaking;
- 1933: veroordeling Sneevliet (RSAP) vanwege opruiing;
- Ook in 1933: veroordeling Effendi (CPH) vanwege opruiing;
- Zoals we hiervoor al zagen wordt in 1939 Ruyter (RK Staatspartij) veroordeeld tot een boete van 25 gulden omdat hij het NSB-Kamerlid Rost van Tonningen had uitgemaakt voor landverrader. Pech voor hem, omdat dat gebeurde op een moment dat de vergadering was geschorst. Daarom viel dit incident viel niet onder de bescherming van de grondwettelijk beschermde immuniteit;
- Het blijft dertig jaar rustig totdat in 1968 Mellema (CHU) wordt veroordeeld vanwege (herhaald) rijden onder invloed¹³;
- In 1978 wordt Joekes (vvd) veroordeeld omdat hij tijdens een spreekbeurt in het land had gezegd dat Zuid-Molukkers beneden een bepaalde leeftijd het land moesten worden uitgezet (1.000 gulden boete);
- De kroon wordt gespannen door Kamerlid Janmaat (Centrum-Democraten). Drie keer maar liefst werd hij gedurende zijn Kamerlidmaatschap veroordeeld. Op 23 december 1996 wordt hij door het Gerechtshof Amsterdam veroordeeld wegens discriminatie en het aanzetten tot haat tegen buitenlanders (geldboete van 3.000 gulden of veertig dagen vervangende hechtenis); daarna nog eens op 28 april 1997 door de rechtbank Zwolle tot vier weken gevangenisstraf (waarvan twee voorwaardelijk) vanwege het aanzetten tot discriminatie tijdens een demonstratie in Zwolle; dit vonnis werd op 29 december 1997 door het gerechtshof in Arnhem omgezet in twee weken voorwaardelijk en een boete van 7500 gulden.
- En *bijna*: Van Dijke (RPF) in 1996 over vermeende homofobe uitspraken: wel een veroordeling door de rechtbank, maar vrijspraak in hoger beroep.

In meer dan 150 jaar parlementaire geschiedenis acht parlementariërs en elf veroordelingen. Het hangt er van af welke maatstaf wordt gebruikt, maar erg veel is het niet. De zaak

die in 2010 tegen Kamerlid Wilders werd aangespannen wegens haatzaaien, aanzetten tot discriminatie en groepsbelediging eindigde op 23 juni 2011 met vrijspraak door de rechtbank Amsterdam. Die telt dus niet mee in het overzicht.

De veroordelingen van de zittende Kamerleden had verder geen gevolgen voor hun Kamerlidmaatschap. Veroordelingen kunnen wel een belemmering vormen voor de benoeming van een Kamerlid, maar kunnen er niet leiden dat een Kamerlid uit zijn functie wordt ontzet.

Onder de rechter¹⁴

Kunnen parlementariërs spreken over zaken die onder de rechter zijn? Dat vraagstuk kwam een paar jaar geleden aan de orde, toen verhit werd gedebatteerd over de beschikking van het Hof Amsterdam van 21 januari 2009 die het Openbaar Ministerie opdroeg het Kamerlid Wilders alsnog te vervolgen.¹⁵ Kamerlid en fractieleider Rutte (VVD) riep de volgende dag in de Tweede Kamer op tot een debat over de grenzen van de vrijheid meningsuiting. Van links tot rechts werd hij gegispit: Rutte zou de staatsrechtelijke regel hebben overtreden dat het parlement niet spreekt over zaken die onder de rechter zijn. Met grote stelligheid benadrukte toenmalig minister Plasterk eind januari in een uitzending van *Buitenhof* die regel. Hij vond “het niet kunnen” dat de wetgevende macht middenin een rechtsgang er “doorheen gaat fietsen”. Rutte werd in dezelfde soort bewoordingen de oren gewassen tijdens een interpellatie in de Tweede Kamer.

Maar overtrad Rutte nu wel een staatsrechtelijke regel? Nee, dat deed hij niet. In ons Nederlandse constitutionele recht kennen we geen stelsel van strikte machtenscheiding, waarbij de wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht gescheiden en in grote onafhankelijkheid van elkaar optreden. In Nederland kennen we een bijzonder systeem van *machtenspreiding*, een stelsel van *checks and balances*, waarbij overheidsambten en organen in wisselende constellaties van elkaar afhankelijk zijn, maar elkaar ook controleren. Zo is in Nederland het parlement afhankelijk van de medewerking van de top van het bestuur – de regering – om wetten vast te kunnen stellen, maar heeft het bestuur weer het vertrouwen van het parlement nodig om te kunnen besturen. Het stelsel van *checks and balances* zoekt de garanties tegen machtsmisbruik niet zozeer in scheiding en onafhankelijkheid, maar in een web van afhankelijkheden en onderlinge controle. Dat is een belangrijk achtergrondgegeven voor de vraag of het Nederlandse parlement zich mag uitspreken over zaken die nog *sub judice* zijn. In het positieve Nederlandse staatsrecht is daarom ook geen norm aan te wijzen die het parlement verbiedt te debatteren over aanhangige rechtszaken.

Er zijn echter wel mores die de Kamers er zelf op grond van hun Reglementen van Orde op na houden. In het Reglement van Orde van de Tweede Kamer (RVOTK), bijvoorbeeld, heeft de Kamer de bevoegdheid interpellaties (een vraag over een onderwerp dat ‘vreemd’ is, dus nog niet in een reguliere vergadering staat geagendeerd) al dan niet toe te staan bij de beraadslaging over de regeling der werkzaamheden (art. 133 RVOTK). Buiten het kader van de regeling der werkzaamheden heeft de Voorzitter van de Kamer de bevoegdheid om interpellaties, mondelinge vragen (art. 136 RVOTK) of interrupties

(een vraag stellen buiten de reguliere volgorde en spreektijd om) (art. 138 RVOTK) wel of niet toe staan. In het verleden is het een aantal keer gebeurd dat een Kamervoorzitter een interpellatie van een lid weigerde, omdat de zaak die het betrof nog onder de rechter was. Het gaat om een handjevol zaken met niet steeds dezelfde uitkomst.¹⁶ Bovend'Eerdt en Kummeling wijzen er dat ook buiten het interpellatierecht om wel eens diezelfde terughoudendheid bestaat bij de Kamers om over zaken te spreken die nog onder de rechter zijn.¹⁷ Van een echte gewoonte of regel is echter nog geen sprake.

In zijn proefschrift 'Onder de rechter' uit 2008 toont Hendrik Gommer¹⁸ aan dat we eigenlijk ook niet zo bang hoeven te zijn voor *undue influence* van de rechter. Die rechter in Nederland staat bloot aan de invloed van vele maatschappelijke machten, zonder dat dat er nou per saldo toe leidt dat dit de onafhankelijkheid of de inhoud van zijn oordeel compromitteert. Gommers onderzoek toont ook aan dat de vermeende regel dat de politiek zwijgt als de rechter spreekt getuigt van "een diepgewortelde misvatting". Het aannemen van die vermeende regel is "eerder een modegril van de laatste twintig jaar."¹⁹

Ik denk zelfs dat we het om moeten draaien. Het is heel goed dat over bepaalde zaken die onder de rechter zijn, de belangrijkste politieke organen debatteren. Zolang dat gebeurt in algemene termen – maar zelfs als dat niet zo is – kan dat voordelen hebben. Zaken onder de rechter dwingen parlement en bestuur nogal eens na te denken over de wijsheid van hun eigen oordeel zoals dat is neergelegd in wetgeving of beleid. En zeker nu de aanstaande vervolging van een parlementariër in het geding is, heeft het zin eens te praten over de regels die daar aan de orde zijn. Het gaat in wezen over het eigen functioneren. Natuurlijk moeten daarbij de regels (bijvoorbeeld over haatzaaien en groepsbelediging zoals aan de orde in de Wilders zaak) niet gaande de rit worden gewijzigd (zo dat al mogelijk zou zijn). Maar door een goed debat alleen zal de rechter zich echt niet kopschuw laten maken. En er is nog een reden: indien de Kamer en de regering echt over alle zaken die onder de rechter waren het zwijgen ertoe zouden doen, dan drukt dat een oneigenlijk wapen in handen van diegenen die debatten over heikele onderwerpen willen vermijden. Door te procederen zou men de agenda van politieke organen kunnen gaan bepalen. Ongewenst, dunkt me.

Naar de rechter

Veroordelingen zijn zeldzaam, maar dat een zittende parlementariër zelf naar de rechter stapt over een zaak die ook bij de Kamer aanhangig is, komt bijna nooit voor. Op die ene keer na dan in 2012.

Wel is er in het verleden bij hele controversiële kwesties een aantal keer met een gang naar de rechter gedreigd. Dat betrof steeds onderwerpen van buitenlandse politiek. Zo schoot najaar 1946 het Akkoord van Linggadjati – waarmee Indonesië de facto zelfbestuur zou krijgen – liberaal G. Vonk²⁰ (PVDV, later VVD) in het verkeerde keelgat. Zodanig zelfs dat hij minister Jonkman wilde aanklagen vanwege landverraad. Het kwam er niet van: de politionele acties 1947 bliezen als het ware het akkoord op.

Senator F.C. Gerretson²¹ (CHU) blikkerde ook met de tanden in 1954. Hij kon zich – exponent van de Utrechtse conservatief-koloniale stroming in de CHU- niet verenigen

met het nieuwe Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden zoals dat na de dekolonisatie van Indonesië voorlag. Gerretson dreigde zijn partijgenoot Kernkamp (Minister van Overzeese Rijksdelen van 2 september 1952 tot zijn overlijden in 1956) voor de rechter te dagen. Ook hier kwam het er niet van. De redenen laten zich raden.

De *causes célèbres* van procederende Kamerleden waren, tot aan 2012, de rechtszaken die oud-SDAP'er George van den Bergh vanaf 1958 aanspande tegen de Staat der Nederlanden. In de jaren 1925-1933 was van den Bergh lid geweest van de Tweede Kamer. Uit dien hoofde had hij in 1957 – inmiddels hoogleraar te Groningen – onder de toen bestaande regelingen recht op pensioen. Daarin kwam verandering naar aanleiding van de invoering van de Algemene Ouderdomswet (AOW, per 31 januari 1957) die bepaalde dat de AOW-uitkering in mindering kon worden gebracht op het pensioen dat men als Kamerlid ontving. Van den Bergh protesteerde tegen deze verlaging van zijn pensioen tot aan de Hoge Raad. Hij voerde aan dat deze regeling in de AOW niet tot stand was gekomen overeenkomstig de voorwaarden die in de additionele artikelen van de Grondwet waren gesteld aan bepalingen omtrent vergoedingen en pensioenen voor Kamerleden. Die hielden op dat moment in dat tot verandering in de pensioenen Kamerleden van slechts bij tweederde meerderheid van de Staten-Generaal kon worden besloten. En dat was hier dus niet gebeurd. Van de Hoge Raad kreeg Van den Bergh nul op het rekest. De Raad oordeelde dat de bepaling 'wetten zijn onschendbaar' uit artikel 131 van de Grondwet (nu artikel 120) de Hoge Raad niet alleen verbiedt wetten inhoudelijk aan de Grondwet te toetsen, maar tevens verbiedt te toetsen of formele wetten volgens de door de Grondwet voorgeschreven procedure tot stand zijn gekomen.²² De zaak mag dan een beroemde zijn, het gaat hier natuurlijk niet om een zittende parlementariër die de rechter opzoekt.

Dat was wel het geval toen Kamerlid Wilders eind mei 2012 probeerde via een kort geding bij de Voorzitter van de Rechtbank 's-Gravenhage de goedkeuring van het in 2011 gesloten verdrag betreffende de instelling van het Europees Stabiliteitsmechanisme probeerde te stuiten. Het bijzondere aan deze zaak was dat het debat over de goedkeuring nog gaande was, zij het dat de krachtsverhoudingen in de Kamer wel sterk wezen in de richting van een meerderheid die voor de goedkeuring zou stemmen. Wilders probeerde buiten het parlement om de goedkeuring alsnog te stuiten: een unicum. Wat ook bijzonder was, was dat het kort geding – tegen de achtergrond van de uitspraak in de zaak Tegelen uit 1999 – nauwelijks kans van slagen had.²³ De rechter is in Nederland niet meer geneigd op welke wijze dan ook in een lopend wetgevingsproces – dat moet leiden tot een wet in formele zin – in te grijpen. In wezen was dat kort geding dan ook mogelijk een vorm van misbruik van procesrecht, een vorm die in andere landen wel *barratry* wordt genoemd: het procederen met een oneigenlijk, buiten de zaak om gelegen doel, met het louter oogmerk de belangen van de wederpartij te benadelen.²⁴ Met een uitvoerig gemotiveerd vonnis wees de Voorzitter de Haagse rechtbank 1 juni 2012 de eis op alle punten af.²⁵

Met, voor, via of zonder rechter: slotsom

Van waarnemen naar begrijpen, daar draait het (ook) in de wetenschappelijke beoefening van de parlementaire geschiedenis om. Wat is nu het patroon dat we waar kunnen nemen als het gaat om parlementariërs en de rechter? In ieder geval valt op dat we weinig (staatsrechtelijke) regels hebben die de relatie parlementariër en rechter beheersen. We hebben een betrekkelijk basale bescherming van de parlementaire immuniteit. Het stelsel van incompatibiliteiten en uitsluiting van kiesrecht, en daarmee Kamerlidmaatschap, maakt de toegang tot het ambt erg laagdrempelig. Er is geen regeling voor ambtsmisdriven of andere delicten door Kamerleden gepleegd. En als Kamerleden worden veroordeeld door de rechter is dat geen (formeel) beletsel voor het verder uitdienen van hun mandaat. Weinig regels, en ook een praktijk waarbij de rechter er voor het parlementaire werk weinig aan te pas hoeft te komen, en ook weinig wordt opgezocht. Omdat het eigenlijk nooit nodig is geweest, zou je kunnen zeggen. Of, ook een mogelijke verklaring, omdat het tot de Nederlandse politieke cultuur behoort om elkaar – voor parlementaire zaken – niet voor de rechter te slepen.

Dat vertrouwen in de zelfredzaamheid van de Kamer wordt eigenlijk bevestigd in de constante jurisprudentielijn waarin de rechter in Nederland niet genegen is op enigerlei wijze in te grijpen in parlementaire wetgevingsprocessen. Deze verklaring heeft, denk ik, goede papieren.

Er is nog een laatste, minder geruststellende, mogelijke verklaring. De sferen van rechter en parlementariërs hebben elkaar nog weinig gekruist omdat het gewoonweg nog weinig is geprobeerd. Het is tot nu toe nog geen enkele parlementariër gelukt om met succes een rechtszaak over zaak die nog onder het parlement is, of net was, te winnen. En ook is het nog niet werkelijk gelukt om – via een parlementair debat over een zaak die onder de rechter is – de uitkomst van een zaak werkelijk te beïnvloeden. Dat wil dus niet zeggen dat het daarom zeldzaam zal blijven dat Kamerleden de rechter opzoeken, dat zij voor de rechter elkaars uitlatingen proberen te bestrijden, of dat ze in het debat druk proberen uit te gaan oefenen op de oordeelsvorming van een rechter. Wellicht is het proces dat Wilders voerde tegen de Staat der Nederlanden een voorbeeld dat navolging gaat krijgen? En dat is dan ook gelijk het mooie van parlementaire geschiedenis: dat weet je nooit vooraf. Want wetenschappelijk staat er op dit punt maar één ding werkelijk vast en dat is dat de geschiedenis zich *niet* herhaalt.

WIM VOERMANS (1961) is hoogleraar staats- en bestuursrecht aan de Universiteit Leiden, wetenschappelijk directeur van het Instituut Publiekrecht van de Leiden Law School en fellow van het Montesquieu-instituut.

Noten

¹ Bovend'Eert en Kummeling stellen vast dat bij de regeling van de incompatibiliteiten de machtscheiding een betrekkelijk geringe rol speelt in de Nederlandse verhoudingen. Van Raalte, 'Het Nederlandse parlement', tiende druk bewerkt door P.P.T. Bovend'Eerd & H.R.B.M. Kummeling. (Deventer 2004), p. 101.

² Zie het rapport van de Venetië-commissie van de Raad van Europa uit 1996 over parlementaire immuniteit. Venice Commission, Report on the regime of parliamentary immunity, Strasbourg, 4 June 1996 (CDL-INE (1996)007E).

³ In sommige landen kan het parlement zelf de onschendbaarheid opheffen. In Denemarken, Frankrijk, Italië, Portugal en Spanje is toestemming van het parlement niet vereist voor het voeren van het gerechtelijk onderzoek en voor de vervolging van een parlementslid. Alleen voor aanhouding of vrijheidsberoving moet de goedkeuring van de betrokken vergadering worden gevraagd. In Duitsland, Griekenland, Spanje en Zweden moet het parlement ook zijn toestemming geven om een parlementslid te kunnen vervolgen. Voor de Europarlementariërs geldt in het land van herkomst de immuniteit die ook voor de nationale volksvertegenwoordigers geldt; op het grondgebied van andere lidstaat kunnen zij evenmin gerechtelijk worden vervolgd of aangehouden.

⁴ In veel *common-law* landen geldt de parlementaire onschendbaarheid slechts de vrijwaring van civielrechtelijke aanspreekbaarheid als gevolg van de Parliamentary Privilege Act 1770.

⁵ Oostenrijk, Duitsland, Letland, Rusland, Slowakije en Kyrgyzstan.

⁶ Hierop gelden wel enige beperkingen. Diegenen die door Kamercommissies worden gehoord, bijvoorbeeld, vallen niet onder de bescherming die artikel 71 Gw biedt.

⁷ Van Raalte 2004, p. 118.

⁸ Nederland heeft een heel sober stelsel. Alleen voor uitingen gedaan tijdens de vergadering geldt strafrechtelijke en civielrechtelijke immuniteit. Tijdens schorsingen zijn parlementsliden wel normaal verantwoordelijk voor hun uitlatingen. In 1939 werd Kamerlid Ruyter van de Roomsche Katholieke Staatspartij wegens belediging van Rost van Tonningen van de NSB door de Rechtbank 's-Gravenhage veroordeeld tot een geldboete omdat hij onmiddellijk na de schorsing van de vergadering (dus buiten de vergadering) een ander parlementslid 'landverrader' had genoemd. Zie Van Raalte 2004, p. 119 en Handelingen II 1938-1939, aanhangsel, p. 1591.

⁹ Nederland, België en het Verenigd Koninkrijk.

¹⁰ Bijvoorbeeld Duitsland waar een parlementslid wegens constitutionele smaad, na toestemming van het parlement, vervolgd kan worden.

¹¹ Het gaat om één SP'er, één VVD'er en vijf PVV'ers. Van de 150 Tweede Kamerleden reageerden 149 op de vragen van RTL. Alleen Hero Brinkman van de PVV deed dat niet. Aanleiding voor het onderzoek van RTL was de commotie rond verscheidene PVV-Kamerleden de afgelopen tijd. Zie http://www.spitsnieuws.nl/archives/binnenland/2010/11/zeven_parlementariers_ooit_ver.html

¹² Van de weeromstuit gaf staatssecretaris van Justitie Fred Teeven naar aanleiding van het RTL-onderzoek in Elsevier toe dat hij in de jaren zeventig eens een nacht opgesloten heeft gezeten in een Spaanse cel na een vechtpartij. Zie <http://www.elsevier.nl/web/Nieuws/Politiek/282475/Staatssecretaris-bracht-nacht-door-in-Spaanse-cel.htm>.

¹³ De mores over het rijden onder invloed zijn natuurlijk sterk veranderd sindsdien. In de jaren zeventig gebeurde het nogal eens dat een politicus werd betrapt met een borrel op. De resultaten waren verschillend. Het kostte Jan Smallegenbroek (ARP) in 1966 zijn ministerschap. Hij reed, met oude jenever in zijn systeem, tegen een stilstaande auto. Jur Mellema van de CHU overkwam in 1968 hetzelfde. Hij gaf zijn fractievoorzitterschap op, kreeg twee weken cel, maar bleef wel Kamerlid. Ruud Lubbers (CDA) ramde als jonge minister van Economische Zaken begin jaren zeventig met een borrel op een paaltje. PVDA-minister Jan Pronk belandde in diezelfde jaren onder invloed met de auto in een greppel. Had het te maken met de legendarisch lange vergaderingen van het kabinet Den Uyl? Hun carrières hadden er in ieder geval geen last van. Van een ommekeer lijkt al sprake eind jaren '80. CDA'er Duyn kon in 1988 vertrekken omdat hij onder invloed zijn auto parkeerde op een invalidenparkeerplaats. De mores over drank en verkeer lijken nu zeker stukken minder vergeeflijk. Hero Brinkman (PVV) kwam in 2010 met de schrik vrij toen duidelijk werd dat hij in 2001 had geprobeerd een alcoholcontrole met gedoofde lichten te ontlopen. Bron: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2824/Politiek/article/detail/2854479/2011/08/19/Tien-Geboden-wat-kan-een-politicus-beter-niet-doen.dhtml>

¹⁴ Deze paragraaf is mede ontleend aan een stuk dat ik eerder schreef op verzoek van Trema: W. Voermans, 'Kan het parlement spreken over zaken die onder de rechter zijn?' in: *Trema Tijdschrift voor de Rechterlijke Macht*, 2009, nr. 3, pp. 90-91.

¹⁵ LJN BHO496.

¹⁶ Zie Van Raalte 2004, p. 259.

¹⁷ Van Raalte 2004, p. 259, noot 167.

¹⁸ Hendrik Gommer, 'Onder de rechter', (dissertatie UU, Nijmegen, 2008).

¹⁹ Ron Meerhof, 'Zaak-Wilders is ook veiligheidsklep', *De Volkskrant*, 30 januari 2009.

²⁰ Lid Tweede Kamer in de periode 1946-1952.

²¹ Lid Eerste Kamer in de periode 1951-1956.

²² HR 27 januari 1961, NJ 1963, 248.

²³ HR 19 november 1999, NJ 2000, 160 (Tegelen).

²⁴ W. Voermans, 'Showproces Wilders slecht voor ons bestel', *De Volkskrant* 26 mei 2012.

²⁵ Vz. Rechtbank 's-Gravenhage, 1 juni 2012, LJN BW7242.